

TÜRKİYE'DE 2002 SONRASI MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCENİN KENT KİMLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

Kıvanç DEMİRCİ¹

Atıf/©: Demirci, K. (2021). Türkiye'de 2002 sonrası muhafazakâr düşüncenin kent kimliği üzerindeki etkisine ilişkin bir değerlendirme. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 244-262. doi: 10.17218/hititsbd.897949

Özet: 2002 sonrasında muhafazakâr düşüncenin kentsel alanları ne şekilde dönüştürdüğünü tespit ederek muhafazakâr kent kimliğinin unsurlarını açıklamak ve ulusal literatürde eksikliği hissedilen muhafazakâr kent çalışmaları konusunda farkındalık yaratarak alandaki eksikliğin giderilmesi çalışmanın temel amaçları arasında yer almaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda muhafazakâr düşüncenin genel yapısı açıklandıktan sonra bu düşüncenin kentsel alanlara hangi yollarla ve araçlarla kimlik kazandırdığı ele alınmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden biri olarak kabul edilen içerik analizi metoduna dayandırılmıştır. Bu bağlamda araştırmada ulusal ve uluslararası literatürde muhafazakârlığı ve muhafazakâr kenti inceleyen çalışmalara ve basın yayın organlarının bu konuda yapmış oldukları çalışmalardan yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında Türkiye'de kentsel alanların salt mekândan ibaret olmadığı aynı zamanda düşünsel olarak şekillendirildikleri tespit edilmiştir. Yönetmeliklere bağlı olarak kentsel mekânları şekillendiren çeşitli ideolojiler olmakla birlikte 2002 sonrası siyasi konjonktür nedeniyle muhafazakâr düşüncenin kentsel mekânların şekillendirilmesinde daha etkin olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak muhafazakâr düşüncenin, dini yapılarla eğitim kurumlarının sayısının artırılması, geleneklerin kentsel imgelere yansıtılması ve geçmiş dönem Türk İslam uygulamalarının en yoğun kullanılan kentsel bölgelerde görünür kılınması yollarıyla Türkiye'deki kentsel alanların muhafazakâr kimliğini sağlamış olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kent İmgesi, Kent Kimliği, Mekân, Muhafazakârlık.

An Evaluation of the Effect of Conservative Thought on Urban Identity After 2002 in Turkey.

Citation/©: Demirci, K. (2021). An evaluation of the effect of conservative thought on urban identity after 2002 in Turkey. *Hitit Journal of Social Sciences*, 14(1), 244-262. doi: 10.17218/hititsbd.897949

Abstract: One of the main aims of the study is to explain the elements of conservative urban identity by determining how conservatism transformed urban areas in 2002 and after. In addition, raising awareness about conservative urban studies that are lacking in the national literature and eliminating the deficiency is one of the main objectives of the study. For these purposes, the general structure of conservatism will be explained. It will be dwelled on in what ways and means this idea gives identity to urban areas. The study is based on the content analysis method, which is accepted as a qualitative research method. In this context, studies that examine conservatism and the conservative city in international and national literature are included in the research. Analyses of the studies of media organs on this subject are also included. Within the context of the study, it was seen that urban areas in Turkey are not merely spaces, but they are also intellectually shaped. Although there are various ideologies that shape urban spaces depending on administrative institutions, it was concluded that conservatism was more effective in shaping urban spaces due to the political conjuncture after 2002. Increasing the number of conservative religious structures and educational institutions consolidate

Derleme Makalesi / Review Article

Makale Geliş Tarihi / Submitted: 16.1.2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 27.6.2021

¹Arş. Gör. Bitlis Eren Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, kivancdemirci4@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0001-6598-6673>.

the conservative structure of urban areas in Turkey. Similarly, reflecting the traditions on urban images and making the previous Turkish-Islamic practices visible in the most used urban areas also consolidate the conservative identity.

Keywords: *City, Urban Identity, Urban Image Space, Conservatism.*

1. GİRİŞ

Modern dünyada şehirler siyasi fikirlerin yansıtılıp yerleşiklerin bilinçaltına yerleştirilmeye çalışıldığı en görünür alanların başında gelmektedir. Kentsel mekânların iktidarda olan siyasi partinin ideolojisi yansıtacak şekilde dönüştürülerek kimlikler kazandırıldığı görülmektedir. Kent kimliği, kentlerin birbirinden farklılaşmasını sağlayan doğal ve sosyal çevreden etkilenen dinamik bir olgudur. Bu olgu temel olarak maddi fiziksel çevre, bireylerin sosyoekonomik yapısı, kentsel imaj öğeleri ve kültürel yapıdan etkilenmektedir (Lynch, 1981, ss.17-30).

Uluslararası ve ulusal literatürde kent kimliği konusunda ilgi alanlarına göre çeşitli çalışmaların yapıldığı görülmektedir (Kaypak, 2010, ss.373-377; Erdoğan ve Akay, 2018, ss.464-468; Cheshmehzang ve Heat, 2012, ss.254,255). Yapılan bir çalışmada kent kimliğinin kent kültürüyle yakından ilişkili olduğunu kent yerleşiklerinin sahip olduğu gelenek ve göreneklerin, geçmiş tarihsel tecrübelerin, sosyoekonomik yapının, güncel politik yapının, kentlilerin yaşam tercihleri gibi maddi ve manevi unsurların kent kimliği üzerinde etkili olduğunu ifade edilmiştir (Güler ve diğerleri, 2016, s.102).

Çöl (1998) tarafından yapılan çalışmada kent kimliğinin doğal, yapay ve coğrafi elemanlar olarak üç temel belirleyicisinin olduğunu ifade edilmiştir. Yapay çevrede geçmişten günümüze mevcut kent bölgesinde yaşamını sürdüren bireylerin oluşturmuş olduğu mimari yapı çalışmada ön plana çıkartılarak bu yapıların kent kimliğinin oluşmasında önemli bir araç olduğu sonucuna varılmıştır. Topçu, (2011) tarafından yapılan çalışmada ise kentin topografyası, bitki örtüsü, tarihsel olan kente hâkim olan topluluklar, iklimi, mimarisi, deniz, kara veya hava bağlantısının olup olmaması, doğal afetler, kenti yöneten sınıf, kişi veya grupların hâkim ideolojik yapısı gibi etmenler kent kültürüne doğrudan katkısı bulunan unsurlar arasında yer almıştır. Kent kimliğini ekonomik açıdan inceleyen bir diğer çalışmaya göre ise üretim tesisleri, kent içerisindeki gökdelenler, turizm, sanayi ve hizmet potansiyeli, küresel sermayenin kent merkezine yatırımları kent kimliğini oluşturan unsurlar arasında sayılmıştır (Paul, 2004, s.575).

Doğal, altyapı, turizm, eğlence, kültür, yönetsel- ekonomik, sosyal ve kentsel dış mekân kent kimliğini belirleyen temel unsurlardır (Beerli and Martin, 2004, s.659). Bu çalışmada yönetsel unsurlar içerisinde değerlendirilen siyasal eğilimlerin kent kimliğini ne şekilde etkilediği 2002 sonrası muhafazakâr düşünce döneminden hareketle açıklanmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda muhafazakâr kentin yapısını ve unsurlarını Türkiye özelinden örneklerle açıklamayı amaçlayan çalışma, iki ana bölümden oluşmaktadır. Kavramsal çerçeve başlıklı ilk kısımda muhafazakârlık ve kent kavramlarına, çalışmanın ikinci kısmında ise muhafazakâr ideolojinin hangi yöntemleri kullanarak kentleri dönüştürdüğüne değinilecektir.

2. MUHAFAZAKÂRLIK VE MUHAFAZAKÂRLIĞIN TEMEL DEĞERLERİ

Muhafazakârlık farklı görüşlerde yer alan bireyler tarafından zaman zaman kullanılan bir özellik olmasının yanında aynı zamanda siyasi bir ideoloji olarak da tanımlanmaktadır. Çoğunlukla geleneği ve kültürü koruma anlamında kullanılsa da muhafazakârlığı tanımlamak oldukça zordur. Bu başlık altında muhafazakârlığın kavramsal analizine yer verilmiştir.

2.1. Muhafazakârlık

Kavram, Latince kökenli olan “conservare” sözcüğünden türemiş olup uluslararası ve ulusal literatürde yoğun olarak muhafaza etme, koruma anlamında kullanılmaktadır. Modern muhafazakâr düşüncenin kurucusu sayılan Edmund Burke muhafaza kavramı yerine koruma kavramını kullanmayı tercih etmiştir (Burke, 1969, ss.96-99).

Kavram, Fransız literatüründe, 1789 Fransız İhtilali sonrası kullanılmaya başlanmıştır. Napolyon Bonapart'ın askeri, siyasi ve ekonomi politikalarının başarısız olmasından sonra muhafazakârlık; devrim öncesi yapıya tekrar dönme amacı taşıyan düşünce anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Viereck, 1956, ss.49-52). Muhafazakârlığı bir düşünce akımı olarak gören Doğu Ergil, muhafazakârlığın doğup şekillenmesinde üç tarihsel olguya değinmiştir. Bu olgulardan ilki söz edildiği gibi Fransız Devrimi iken; ikincisi, Sanayi Devrimi'dir. Bu devrim durağan bir iş bölümü, sınırlı üretim ve tüketim, dağıtımın belirlemiş olduğu sanayi öncesi toplumu tamamen değiştirmiştir. Üçüncü olgu ise; Aydınlanma Hareketi'dir. Temel felsefesi, Rasyonalizm (Akılcılık) olan Aydınlanma muhafazakârlığı biçimlendiren etkenler arasındadır (Ergil, 1986, s.269).

Muhafazakârlığın tam anlamıyla tanımını yapmak oldukça güçtür. Çünkü temelde değişime direnç gösterme şeklinde tanımlanan muhafazakârlığın bir ideoloji mi yoksa bir düşünce üslubu mu olduğu yönünde ciddi tartışmalar süregelmektedir.

Muhafazakârlığı, ideoloji olarak değerlendiren düşünceye göre; muhafazakârlık doğası itibarıyla istenmeyen gelişim ve dönüşümlere tepki göstermek dışında hangi yöne doğru odaklanmak gerekliliği konusunda bireylere herhangi bir seçenek sunmamaktadır. Bu açıdan muhafazakârlık sadece bir düşünce üslubu olarak algılansa da, liberalizm ve sosyalizm ideolojileri karşısında kendisine özgü tezleri bulunmaktadır. Bu bağlamda muhafazakârlık sağ ve sol siyasi fikir kanatlarını reddederek ılımlı ve yavaş bir değişimin olması gerekliliğini savunan siyasi mekanizmaları da bu sistemin işleyişinde sınırlı etkiye sahip olarak gören ideoloji olarak tanımlanabilir (Erdoğan, 1998, s.57).

Diğer bir görüş göre ise muhafazakârlık düşüncesinin siyasi karar alma mekanizmalarını sınırlandıran bir etkiye sahip olduğu onun bir ideoloji olmadığını sonucunu doğurmamaktadır. Bu durumun ideolojiyi gevşeten bir yapıyı ortaya çıkarttığını muhafazakârlığın bu yaklaşıma göre ideoloji olduğu ancak gevşek bir ideoloji olduğunu ortaya koymaktadır (Özipek, 2004, s.140-141).

Muhafazakârlığın ideoloji olduğunu düşünmekle birlikte sağ düşüncede yer alan bir ideoloji olduğunu belirten görüşler de mevcuttur. Örneğin; liberalizm bazen sağ bazen de sol siyasette kendini gösterirken, muhafazakârlık böyle bir kararsızlık yaşamamaktadır ve daima sağ siyasette yer almaktadır (Safi, 2005, s.14).

Quinton ise batı ülkelerinde muhafazakârlığın bir reform karşısında ortaya çıktığını ve ani bir şekilde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Durum bu çerçeveden incelendiğinde muhafazakârlığın sağ kanatta olan bir ideoloji olduğu gerçeği sürekli vurgulansa da kendisine özgü bu kadar değeri olan bir kavramı belli bir ideolojiye özgülemenin yanlışlığı üzerinde durmuştur (Quinton, 2007, ss.285-290).

Muhafazakârlığı ideoloji olarak değil “tavır” olarak ifade eden görüşe göre ise muhafazakârlık toplumsal değişim ve dönüşüme karşı defansif bir etkiyi yansıtırken bu değişimlere karşı serinkanlılıkla yaklaşan bir duruşu ifade etmektedir (Bayraktaroğlu, 2006, s.53).

Muhafazakârlığı, karşı ideoloji olarak değerlendirerek kavramsallaştırmanın da mümkün olduğunu belirtenler bu karşıtlığın tamamen reddetmek demek olmadığını eklemektedirler. Bunun yanı sıra muhafazakârlığı belirleyen şeyin “modernizm” olduğunu ve muhafazakâr

düşüncenin modernizm karşısındaki tutumunun “anti-modernlik” olarak tanımlanamayacağını; tam tersi muhafazakârlığın, modernle ilişki içerisinde ve her zaman ona göre konumlanan bir tutum ve düşünce üslubu olduğunu savunmaktadırlar (Bora ve Onaran, 2006: s.234).

Yukarıda ifade edilenlerden anlaşıldığı üzere muhafazakârlığın tanımında henüz bir uzlaşma sağlanmış değildir. Her düşünürün tanımı, muhafazakârlık hakkındaki düşüncesine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir ve bu anlamda kavramın çok anlamlılığını kabul etmek gerekmektedir. Genel bir tanımlama yapılacak olursa; muhafazakârlık, ani ve hızlı değişimlere karşı çıkararak değişimin yavaş yavaş yapılması gerektiğini ve geleneklerin korunarak var olan düzenden zorunlu olmadıkça vazgeçilmemesi gerektiğini, insan aklının sınırlı olduğunu ve çoğu zaman yönünü şaşırabileceğinden hareketle geleneklerin ve tarihin insana yol gösterdiğini vurgulayan bir düşünce üslubu bir siyaset tarzı veya bir ideolojidir.

Muhafazakârlığın net bir şekilde anlaşılabilmesi için kavramın temel değerlerine ayrı bir başlık açılması mantıksal çerçeveye açısından özel bir öneme sahiptir.

2.2. Muhafazakârlığın Temel Değerleri

Geleneksel toplumsal düzeni savunma amacını taşıyan muhafazakâr düşünce açıklanırken temel değer ve ilkelerinde içinde bulunduğu tanımlar yapılmaktadır. Bu bağlamda muhafazakârlık kavramı açıklanırken temel değerlerin üzerinde durmak büyük önem taşımaktadır.

2.2.1. Akıl

Muhafazakârlara göre insanın, zihinsel ve bedensel olarak sınırlı bir yapıya sahiptir. Dünya’nın karmaşık yapısından dolayı da bireylerin tek başına büyük bir evrenin gizemini çözmesi mümkün değildir. Bu yaklaşım, temel olarak aydınlanmanın rasyonalizmine karşı gelişen bir tepkidir (Özipek, 2004, s.5).

Literatürde muhafazakâr düşüncenin insan doğasına göre yaklaşımı felsefi ve dini açıdan iki boyutta incelenmektedir. Hristiyanlık inancına göre, insanoğlu taşıdığı günah sebebiyle mükemmel bir varlık olamaz ve mükemmellik sadece Tanrı’dadır. Bu yüzden var olan sistem himaye edilmelidir. Felsefi açıdan muhafazakârlar ise sosyal ve siyasal sorunların kökeninin insanoğlunun doğasında var olduğunu ifade etmektedir. Sosyal ve siyasal sorunların çözülmesi insana bırakıldığında hatalar ortaya çıkabileceğinden hareketle muhafazakârlar aklın yerine önyargıyı koymaktadırlar. Bu durumda her ikisinin de ortak noktası insanoğlunun yaradılışında eksiklik olduğu için yanılabilmesini düşünmeleridir (Akkaş, 2003, s.243).

Akıl yerine tecrübeyi esas alan düşünürlerle göre gerçeklik dünyasındaki olaylar aklın buyruğunu izlememektedir yani onları birbirine bağlayan yasal bir zorunluluk yoktur. Örneğin; güneşin doğudan doğuşuna ilişkin bilgi, zihnin zorunlu anlayışından kaynaklanmamaktadır, güneşin her zaman doğudan doğduğunu yaşayan deneyimler güneşin doğudan doğduğunu bir zorunluluk haline getirmektedir. Eğer Batı’dan doğduğuna dönük olarak birikerek gelen deneyimler olsaydı, o zaman da yasal bir zorunluluk haline gelecek olan güneşin batıdan doğması olacaktı (Çaha, 2012, ss.120-121).

2.2.2. Birey ve Toplum

Muhafazakârlık, diğer toplumcu ideolojilerin tersine bireyi ontolojik (varlık ile ilgili, varlığa dayanan) bir yapıya sahip olarak algılamaktadır. Bu düşünce de toplum bireylerden oluşan bağımsız bir yapıdadır. Bireylerde kendisini ancak ve ancak bu toplum içerisinde gerçekleştirmektedir. Bu açıdan muhafazakâr düşünce ara kurumları ve toplumsal yapıları önemseyen bir yapıdadır. Savunmasız olan birey, Hobbes tarafından sistematikleştirilen

Leviathan'a karşı korunmalıdır. Kısacası muhafazakâr düşünce toplumla birey arasındaki çatışmada taraf olmaz. Denge mekanizması işlevi görür (Çolak, 2012, ss.23-29).

Muhafazakârlara göre toplum, sadece mevcut insan kümelerinden oluşan bir yapı değil, geçmişten geleceğe uzanan canlı ve karmaşık olan bir organizmadır. İnsanın üstün bir varlık olması, bir bakıma onun parçası olduğu bütünden ayrı olarak düşünülmesi anlamına gelir. Fakat insan bu üstün değerini toplum içinde bulmaktadır. Dünya, sadece insanın aklının kavrayabileceğinden daha karmaşık bir yapıdır. Muhafazakârların bu yaklaşımı, temel olarak aydınlanmanın rasyonalizme yönelik olan eleştirisidir. Akıl yürütme becerisi sınırlı olan insan/insan topluluğunun tüm yönleriyle ideal bir toplum kurma konusunda yeterli beceriye sahip olduğu düşüncesine karşı çıkmaktadır. Bu açıdan insan sadece topluluk içerisinde kendi öz anlamını bulabilecektir (Özipek, 2004, ss.72-74).

Organik toplum düşüncesinde toplum bir organizmaya benzetilmektedir. Bu toplum, bireylerle birlikte var olan ve bu yolla süregelen bir varlıktır. Toplumun parçaları ise bir bedende yer alan organlar gibi sistematik bir şekilde işlemektedir. Siyasi topluluktan çekirdek aile üyelerine kadar her bir parça toplumun sürdürülebilirliğini sağlamak için çalışmaktadır. Toplumun organik olması, onun bünyesinde bulunan kurumların doğal güçler tarafından şekillenmesi ve bu sebeple toplumun yapısının onu oluşturan parçalar tarafından korunması gerektiği belirtilir. Bu anlayış J. Jack Rousseau, T. Hobbes, J. Locke ve İ. Kant gibi toplum sözleşmecilerinden farklılaşmaktadır. Toplum sözleşmecilerinde taraflar arasında iradi bir sözleşme sonucu toplumsal gruplar oluşurken organik toplum düşüncesinde toplumsal gruplar doğal yollarla oluşmaktadır. Toplumsal gruplar içerisinde var olan bireylerin kişisel özelliklerini içerisinde yaşadığı toplum şekillendirmektedir. Bu açıdan bireyler, toplumun dışında var olamayacaklarından dolayı özgürlük de toplumun sürekliliğini sağlayan bireyler tarafından belirlenmektedir (Erdoğan, 2004, s.7).

Toplumlar sosyoekonomik ve teknolojik alanda yaşanan değişim ve dönüşümlere uyum sağlamak amacıyla eski ihtiyacı karşılamayan değer ve kurumları değiştirme eğilimindedirler. Toplumsal değişim bahsi açıldığında muhafazakârlar iki duruma tepki göstermektedirler. Birincisi, toplumu cansız, suni ve istenildiği zaman müdahale edilebilir bir olgu olarak görüp onu tekrar inşa etmeyi öngören devrimci düşünce; ikincisi ise, sanayi devriminin toplumsal yaşamla ilgili getirdiği tahribattır (Çaha, 2004, s.20). Muhafazakârlara göre elbette bu hiç değişiklik yapılamaz anlamına gelmemektedir fakat bu değişiklik toplumsal sürekliliğin de bir parçası olmalıdır. Bireyler, değerlerin, geleneklerin ve işlevlerin taşıyıcılarıdır, toplumsal sürekliliği sağlamaktadırlar ve bu doğrultuda bireylerin davranışlarında sürekliliği engelleyen her türlü değişmeye karşı dik duruş sergilenmelidir. Her toplum köklere ihtiyaç duyar ve “geleneksel toplumu kaybeden bir birey, istikrar ve güvenlik gibi duyguların eksikliğini yaşar. Bu karmaşıklık içinde bireysel değerler fazlalık konumuna gelir. Süreklilik duygusu kaybedildiğinde bireyler hiç olurlar (Ergil, 1986, s.273).

2.2.3. Gelenek

İngilizce karşılığı “tradition” kelimesi olan geleneğin, Latincedeki karşılığı “herhangi bir şeyi gizlemesi karşılığında başkasına iletme anlamına gelen “tradere”dir. Uluslararası literatür incelendiğinde kavram ilk olarak Roma Hukuku içerisinde miras hukukunu anlatmak için kullanılmıştır. Bilginin nesilden nesle aktarılması, bir doktrinin diğer birey/birey gruplarına sunulması kelimenin diğer kullanımları arasında yer almaktadır (Vural, 2003, s.161).

Bir toplumun değerlerini yalnızca somut kavramlar oluşturmaz. Gelenek ve görenekler gibi yıllar boyunca toplum tarafından nesilden nesle aktarılan soyut değerlerde kurucu değerler

arasındadır. Muhafazakâr düşünürler, tecrübeyi toplumun kurucu değeri olarak kabul etmektedir. Bu noktada akli, kurucu değer olarak görmemektedirler. Toplumun soyut kurucu unsurları, tecrübeyle değer kazanmaktadır. Bu unsurlar toplumu ortaya çıkartan değerler olarak görüldüğünden mutlak surette korunmaya muhtaçtırlar. Muhafazakârlar, analizlerini birey yerine toplum ekseninde yaptıklarından gelenek ve göreneklerden kaynaklanan her tür kural ve kalıbın toplumu ve buna bağlı olarak bireyleri koruyucu ve geliştirici olduğunu kabul etmektedirler. Gelenek ve görenekler zaman içinde toplumun yapısına göre kendisini yeniler ve müdahale edilmediği takdirde yenileme, fonksiyonel şekilde olur ve bu yüzden toplumsal organizma zarar görmez (Çaha, 2004, s.21).

Muhafazakârlık güncel zamanın açıklanmasında, geçmişin anlaşılmasının ve geçmişe ait değerlere önem verilmesinin gerekliliğini ön plana çıkarır. İnsanların ve toplumların geçmişlerine bakmaksızın geleceklerine yön veremeyeceklerini ifade eder. Aynı zamanda muhafazakârlara göre, toplumların tarih sürecinde yaşadıkları değerler zaman içinde deneyimi, deneyimler ise zamanla toplumların geleneklerini oluşturur (Akkaş, 2006, s.194). Muhafazakâr düşüncenin önemli mihenk taşı olan “muhafaza arzusu”, gelenekle ve onun değerleriyle ve zaman içinde kalıcı hale gelen kurumlara duyulan inançla yakından ilgilidir. Bu yaklaşımda gelenek, geçmişte yaşanan tecrübeler sayesinde bilgi birikimini ve bu birikimle şekillenen kurumları yansıtmaktadır (Heywood, 2011, ss.41-43).

Muhafazakârlık düşüncesinde tarih, zamansal süreçlerin sosyal bağlamdan kopuk olduğu salt kronolojik bilim değildir. Tarih bilimi, geçmişteki olay örnekleri ile gelenekleri birleştirilerek günümüz bireyinin algılayıp kullanabileceği forma dönüştürmektedir (Akkaş, 2006, s.94). Muhafazakârlıkta gelenek ve din çoğu zaman iç içe geçmektedir ve bu durum ise toplumdaki gelenek, örf ve adetlerin dinsel tutum ile birlikte ele alınabilmesinden kaynaklanmaktadır. Muhafazakârlar salt metafizik sorunlarla ilgilenmekten çok ahlak ve erdeme önemli vurgular yapmaktadırlar. Dolayısıyla dinin temel görevi ve işlevi insanları ahlaki ve erdemli davranışlara yönlendirmektir. Birçok muhafazakâr düşünürü göre, dinin topluma kazandırdığı değer; ahlaklı, erdemli davranma yetisidir ve dinin toplumda yaratmış olduğu bağ onlar için oldukça değerlidir (Dural, 2004, s.125). Bu açıdan gelenek içinde dini değerlerin de yer almasından ve iç içe geçmişliğinden şikâyetçi değildirlir.

2.2.4. Otorite

Otorite, en geniş anlamda bir iktidar biçimidir. İktidar başkalarının davranışlarına tesir etme yeteneği ise, otorite, bunu yapma hakkıdır. Otorite böylelikle bir zorlama veya hileyle yönlendirilme şekli değil, tam tersine itaat etmenin bir görev olarak kabulüne dayanır. Bu anlayıştan hareketle otorite meşruiyet veya yasallıkla örtülü iktidar demektir (Heywood, 2012, s.52).

Muhafazakâr düşünce düzen arayışı içerisinde en uygun olanı eldeki düzen olarak görmektedir. Her toplum yıllar geçtikçe sistemin içerisindeki noksanları düzelterek toplumun bireyleri için en uygun yapıyı bulmaya çalışmaktadır. Devrim bir bakıma canlı bir insanı yok ederek onun yerine yeni birini koymak anlamına gelmektedir ve insanı bir kere yok ederseniz bir daha aynı biçimde yaratma imkânınız kalmaz. Bu açıdan düzen ne pahasına olursa olsun korunmalıdır ve en fazla küçük çaplı müdahalelerle revize edilmelidir (Çaha, 2012, ss.123-124).

Muhafazakârlık, insanın sınırlı bir varlık olduğundan hareketle özgürlük ve eşitliğin toplumsal yapı ve kurumlarda gerçekleşmeyeceğini öne sürer ve toplumsal düzenin önemine vurgu yapar. Bu düşüncede insan organizması bedensel ve zihinsel olarak iki başlığa ayrılmaktadır. Güçlü bir otorite olmadan toplumun ve düzenin devamı olamaz ve toplumsal düzen, toplumun içindeki

dinamik olan gücün dışında, tepe noktada onu kumanda eden bir otoriteyle sağlanabilir. Muhafazakâr düşüncede de otoritenin temeli “sözleşme”ye değil, “sadakat”e dayanmaktadır (Çaha, 2012, s.124). Sınırlı bir varlık olan insanın da üstünde olan bir gerçek otoritenin varlığı, muhafazakârlar için temel teşkil eder ve o da Tanrı’dır.

Toplumdaki çözümler gelenekselleşen otoritelerin yıkıma uğramasıyla başlar. Devrimler, Avrupa toplumlarında çok derin izler bırakmıştır ve bir çeşit yabancılaşma, kitlelerin toplumdan kopması gibi durumlara sebep olmuştur. Devrimlerle beraber materyalist ve pozitivist akımlar Tanrı inancını, otoritesini sarsmıştır ve geleneksel siyasal otoriteler de eşitlik, özgürlük düşünceleriyle beraber ilerleme ve değişim istekleriyle yok olmuştur (Nispet, 1990, s.107).

Güç ve otoritenin toplumda istikrarlı bir şekilde sürmesi için devletin varlığı kaçınılmazdır. Onlara göre devlet muhtemel bir kargaşadan toplumu korumak adına ihtiyaç duyulan otorite ve disiplinle ilişkilendirilen ve geleneksel olarak güçlü olan bir kurumdur (Heywood, 2012, s.32). Otoriteyi temsil eden meşru bir güç olarak kabul edilen devleti tanımlarken ilgi alanına göre çeşitli kavramların kullanıldığı görülmektedir. Devlet tanımı yapılırken en sık kullanılan kavram onun “baba” oluşudur. Bu kullanımla beraber diğer bir en sık kullanılan kavram ise devletin “kutsallığı” olmuştur. Varlığı ‘kutsal’ kabul edilen devletin kararları ve tasarrufları sorgulanmamalıdır. Devlet sınırları içerisinde yaşayan bireylere arşı din, dil, ırk ayrımı gözetmeden eşit davrandığından dolayı her bir bireyin devleti destekleme görevi bulunmaktadır. Devlet ve millet birlikte var olmaktadır. İki unsurdan biri olmadan devlet toplumun kendisi ve onun “teşkilatlanmış halidir” (Suveren, 2014, ss.140-141). Devlet yani güç ve otorite yoksa toplumda düzen ve istikrar varlık gösteremez.

2.2.5. Aile ve Mülkiyet

İnsanlığın ilk ortaya çıktığı tarihten günümüze bireyin katıldığı ilk sosyal topluluk ailedir. İnsan yaşamı süresince bir ailenin üyesi olarak varlığını sürdürür. Aile, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik unsurları olan evrensel bir kurumdur (Eyce, 2000, s.224).

Muhafazakâr düşüncede aile en önemli kurumdur ve manevi değerlere bağlı kalmalıdır. Batı’da bilim ve teknik alanındaki gelişmeler insana huzur getirmemiştir, Fransız İhtilali sonrası meydana gelen toplumsal değişim birçok açıdan aile yapısını da etkilemiş ve geleneksel aile yapısının yerini çekirdek aile yapısı almıştır. Bu değişimden muhafazakârlar rahatsız olmuşlardır çünkü aile insanın eksikliklerini gideren, maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan ve insan için gereken toplumsal saygı gibi etik unsurların en önemli parçası olan kurumun başında gelmektedir (Safi, 2005, ss.84-85). Ailenin görevi mükemmel olmayan bireyin eksikliklerini gidermek ve sevgi saygı çerçevesinde topluma yararlı bireyler yetiştirmektir. Birey, unutturulmuş fakat ailenin hafızası vardır, birey sadece aile içinde anlam kazanabilir. Zaman içinde mükemmel olmayan birey aile içinde olgunlaşır ve aile toplumsal değerlere bağlı kalarak bireyi yetiştirir.

On yedinci yüzyıldan bu yana modern toplum, insanı devlet iktidarından koruyan kurumları aşındırmıştır. Bireycilik, özgürlük, eşitlik gibi ilkelerle birlikte aracı kurumların ortadan kaldırılması ya da hızlı bir şekilde sayılarının azaltılması bir yandan atomize olan bireylerin; diğer taraftan da bu boşluğu doldurmak amacıyla giderek merkezileşen siyasal iktidar biçimlerinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanacaktır. Muhafazakârlık da bu noktada aile, komşuluk gibi bağlarla bu durumun karşısında durmuştur (Kızılcılık ve Erjem, 1994, s.10)

Veraset ve özel mülk kavramları da muhafazakâr düşünürler için ön planda tutulan değerler arasında yer almaktadır. Bu düşünce kapsamında devlet aygıtı meşruluğun tek kaynağı değildir. Buna göre gelenekler, görenekler, mülkiyet haklarının da meşruluk noktasında önemli bir yeri

bulunmaktadır. Burada mülkiyet hakkının bireysel bir kazanım yönüne değil sosyal dengeye yapmış olduğu vurguya değer verilir (Barry, 1989, ss.102-103).

Muhafazakârlığın önem verdiği bu temel değerler, muhafazakârlığın yapı taşlarını oluşturması açısından önemlidir ve bu sacayakları yoksa muhafazakârlıktan söz edilemez.

3. 2002 SONRASI MUHAFAZAKÂR İDEOLOJİNİN KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Kentsel alanlar farklı teorisyenlerce ifade edildiği gibi çeşitli unsurlar tarafından şekillendirilmektedir (Ghulyan, 2017; Lefebvre, 2015).

İdari olarak kent tanımları incelendiğinde 1924 yılında yürürlüğe giren 442 sayılı Köy Kanunu ile 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda kent olma ölçütü açık bir şekilde tanımlanmıştır. Buna göre 442 sayılı kanunda nüfusu 2000’i geçen yerler (Köy Kanunu, 1924), 5393 sayılı kanuna göre ise nüfusu 5000’i geçen yerleşimler kent olarak ifade edilmiştir (Belediye Kanunu, 2005). Bu makalede, 442 sayılı ve 5393 sayılı kanunlar tarafından tanımlanan yerleşim yerleri örnek olarak alınmıştır.

2002 yılında yapılan seçimlerde yönetimi devralan AK Parti hükümeti kendi ideolojisini muhafazakâr demokrasi olarak belirlemiştir. Nitekim parti yönetici kadrosu da Milli Görüş çizgisinin değişmesi gerektiğine inanan bireylerden oluşmaktadır (Özer, 2019, s.51).

Ak Parti bu muhafazakâr kimlikle 2002 yılından günümüze ülke yönetimine halen sahip olmasının yanında; 2019 yerel seçimlerine kadar ise İstanbul, Ankara, Bursa gibi büyük kentlerin yönetimini elinde tutmuştur. Bu bağlamda kent planlarının mevcut siyasal iktidar veya şehir yöneticileri tarafından belirlenip uygulamaya konulduğu düşünüldüğünde muhafazakâr ideolojinin imgelerinin kentsel alanlarda görünür kılındığı söylenebilir.

Bu kapsamda çalışmada öncelikle muhafazakâr yapı ve imgeleri ifade edilmiş daha sonra 2002 sonrasında kentsel kimliği muhafazakâr açıdan etkileyen gelişmelerin neler olduğu çeşitli örnekler üzerinden değerlendirilmiştir.

3.1. Cami ve Mescitler

Türk ve İslam tarihi incelendiğinde camilerin ve mescitlerin dini gerekler açısından oldukça önemli bir yerinin olduğu görülmektedir. Arapça’da bir araya getiren, derleyen anlamına gelen cem sözcüğünden türeyen cami, başlangıçta cuma namazlarının kılınması için kullanılan mescit, olarak tanımlanmaktaydı. Mescit kelimesi de yine Arapça kökenli bir sözcük olan 'se-ce-de' fiil kökünden türemiş olup secde edilen alan olarak tanımlanmıştır (Çalık, 2015, ss.111-112).

Camilerin kentsel alanlarda bu kadar görünür olmasının temel nedeni, dini bir gücü anlamsal olarak barındırmasıyla birlikte fiziksel görünüş nedeniyle duygulara hitap eden bir yapıda olmasıdır. Aynı zamanda camiler görüntü olarak kolay hatırlanan yapılardır. Çevrelerindeki yapılara göre daha yüksek ve etkileyici bir mimari yapısının olmasıyla zihinlerde kalıcı olarak yer edinmektedir (Appleyard, 1969, ss.132-135).

Türk İslam devletleri incelendiğinde caminin en önemli işlevi ibadet amacıyla kullanımındır. Ancak camilerin sadece bu amaçla kullanıldığını söylemek yanlış olacaktır. Camiler İslam dinini benimseyen toplulukların yerleşik yaşama geçmesi ve bu yaşama daha kolay adapte olmaları için kolaylaştırıcı bir unsur olmuştur. Camilerin merkezde olduğu çevrelerinde çeşme, kütüphane gibi kamunun yararlanmasına açık alanların olduğu külliye adı verilen yapıların yerleşik hayata adaptasyon sürecini kısalttığı ifade edilmektedir. Bu adaptasyon süreci ise temel olarak insan

sosyalleşmesiyle mümkün olmuştur. Bu yolla İslami kent düzeninin yerleşmesi kolaylaşmıştır (Algül, 1987. s.157).

Camiler, aynı zamanda toplumsal iletişim kanallarını sağlayan bir yapı özelliği taşımaktadır. Bu iletişim sayesinde yerleşik bireyler arasında uyum önemli ölçüde sağlanmıştır. Camilere giden bireyler, birbirlerini birincil iletişim seviyesinde tanımıyor olsa bile cami çatısı altında ilahi duygularla birbirlerine yaklaşmaktadırlar. Yine ibadet öncesi ve sonrası süreçte kurulan ikili diyaloglar yöre halkı arasındaki ilişkileri sosyal yönden güçlendirmektedir (Gannam, 2013, s.180). Camilerde toplumsal kültür kalıplarının yanında dini bilgilerde öğretilmektedir. Örneğin Müslümanlar dini bilgileri ikamet ettikleri yerlerde bulunan camilerden öğrenmektedir (Güngör, 2012. ss.117-136). Yine kılıç alayı gibi bazı kutlamalarında camilerde yapıldığı bilinmektedir.

Osmanlı döneminin siyasi ve ekonomik yönden en güçlü olduğu dönemlerde Celali İsyanlarının bastırılması ve yerel huzurun sağlanması amacıyla önemli stratejik bölgelere camilerin inşa edildiği görülmektedir (Akgündüz, 1991, s.35). Samsun iline 1871 yılına yapılan Hançerli Camisi (Terzi, 1987, s. 260,261), Çankırı iline 1558 yılında yapılan Sultan Süleyman Camisi (Çankırı Valiliği, 2021), Yozgat iline 1779 yılında yaptırılan Çapanoğlu Camisi bu kapsamda değerlendirilebilecek örnekler arasındadır. Örnekler arttırılabilmekle birlikte camilerin toplumsal düzeni sağlayan birleştirici bir etkisinin de olduğu görülmektedir.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere camiler, sadece ibadet mekânı olarak kullanılmamaktadır. Günümüzde de bu uygulamalara benzer şekilde muhafazakâr ideoloji, kentlerde camileri görünür kılarak ibadet edilmesini sağlamanın yanı sıra kentlerin muhafazakâr bir görünüme kavuşmasını da sağlamaktadır. Bu durumun ilk örneği İstanbul'da yapılan Cumhuriyet tarihinin en büyük camisi olan Çamlıca Camisi'dir. 29.03.2013 tarihinde İstanbul'un Çamlıca İlçesi'nde yapımına başlanan caminin yapımı, 03.05.2019 tarihinde tamamlanmıştır. Cami, 6 minareli olarak 63 bin kişinin aynı anda ibadetini gerçekleştirmesini rahatlıkla sağlamasına imkân verecek şekilde inşa edilmiştir. Caminin külliyesinde Osmanlı cami yapılarını andıran kütüphane, konferans salonu, otopark, sanat atölyeleri bulunmaktadır. Caminin 6 minareli olmasının nedeni ise her bir minarenin imanın şartlarını temsil etmesinden kaynaklanmaktadır. Cami Türklerin Anadolu'ya girişini temsil eden Malazgirt zaferini anısına 107,1 metre olarak inşa edilmiştir. Caminin kubbesinin 72 metre olmasının nedeni ise İstanbul'da yaşayan 72 milleti temsil etmesinden kaynaklanmaktadır (NTV, 2019).

Yukarıda verilen örneklerden de görüldüğü üzere dini gereklerin yerine getirilmesi temel amacını taşıyan Çamlıca Caminin aynı zamanda geçmiş kültürleri yaşatma ve muhafazakâr ideolojiyi kentsel alanlarda görünür kılma amacı bulunmaktadır. Yine caminin konumu incelendiğinde İstanbul'u en tepeden gören görüş açısının elverişli olduğu yer olan Çamlıca Tepesine inşa edildiği görülmektedir. Bu tepede olduğu gibi antik çağlardan bu yana kentin en yüksek dağlık alanlarına inşa edilen yapıların görünürlüğü daha fazla olmaktadır. Bu inşa tercihi yerleşikler açısından yapının kent silüetinde görsel olarak daha akılda kalıcı olmasını sağlamaktadır (Yıldırım ve Yetim, 2020, ss.1862-1863).

Ayasofya Cami'si de bu kapsamda örnek gösterilebilir. Ayasofya'nın ilk inşası, 4. yüzyılda yapılmış olsa da şimdiki yapı 6. yüzyılda Bizans tarafından inşa edilen yapıdır (Erdoğan 2012, ss.2-3). Bizans döneminde kilise olarak kullanılan yapı, İstanbul'un 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet öncülüğündeki Osmanlı Devleti tarafından ele geçirilmesinden sonra cami statüsüne dönüştürülmüştür (Kandemir, 2004, ss.12-13). 24.11.1934 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla müze haline dönüştürülen Ayasofya, 10.10.2020 tarihinde Danıştay 10. dairesinin 1934 tarihli

Ayasofya camisinin müzeye dönüştürülmesi kararını iptal etmesinin ardından 2729 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararıyla tekrar camiye dönüştürülmüştür (Cumhurbaşkanlığı Kararı, 2020).

Ayasofya Camisi ibadet için kullanılmasının yanında köklü bir tarihsel geçmişi olması nedeniyle de önemlidir. Özellikle Fatih Sultan Mehmet’in Ayasofya ile ilgili sözleri, yapının Roma İmparatorluğunun bir ayağı olan Hristiyan Bizansların elinden alınması, önemli bir turist çekme potansiyeli yüksek bir yer olması ve Türkiye içerisinde özellikle muhafazakâr düşüncede olan bireyler tarafından camiye dönüştürülmesine yönelik oluşturulan kamuoyu baskısı Ayasofya’nın camiye dönüştürülmesinin temel nedenleri arasındadır. Bu kararın İstanbul kentinin muhafazakâr kimliğini arttırmasına katkıda bulunduğu söylenebilir.

Bir diğer örnek 09.05.2019 tarihinde Ankara’da açılan Büyük Ankara Cami ve Külliyesidir. Bu yapı Esenboğa Havalimanı üzerindeki Keçiören/Kuzeykent’te 125 bin metrekarelik bir araziye inşa edilmiştir. Yapımında Türk/İslam mimari unsurları sıklıkla kullanılmıştır. Cami ve külliye ibadet, aşevi, misafirhane, kütüphane, peyzaj gelişimi gibi sosyal faaliyetlere imkân tanınmaktadır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2019). Büyük Ankara Cami ve Külliyesinin havalimanından en net görülecek yerde olması ve hava yolu yolculuğu yapan her bireyin Ankara’ya girişte gördüğü ilk yerlerden olması Ankara kentinin muhafazakâr yapısını güçlendiren nedenler arasında yer almaktadır.

Ayasofya gibi kent sembolü olan camilerin yanında şehir içlerinde bulunan camilerin sayısının da yıldan yıla arttığı görülmektedir. Tablo 1’de yıl bazında cami sayıları yer almaktadır².

Tablo 1. Yıl Bazında Türkiye’deki Cami Sayısı

Yıllar	Cami Sayısı
2006	78.608
2007	79.098
2008	80.053
2009	80.636
2010	81.984
2011	82.693
2012	84.684
2013	85.412
2014	86.101
2015	86.762
2016	87.381
2017	88.021
2018	88.681
2019	89.259
2020	89.445

Kaynak: (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020).

Tablo 1 incelendiğinde Türkiye genelinde cami sayısının yıllara göre düzenli oranda arttığı görülmektedir. Bu durum iktidar partisinin muhafazakâr kimliğinden kaynaklanmaktadır. Bu ideolojiyle yürütülen politikalar kentsel alanların muhafazakâr kimlik kazandığını ve bu kimliği sağlamlaştırdığı görülmektedir.

Bu kapsamda camilerin doluluk oranlarının da artıp artmadığı çalışma kapsamında önemli bir diğer noktayı işaret etmektedir. TÜİK ve Diyanet İşleri Başkanlığı verileri incelendiğinde camileri kullanma sayılarıyla ilgili resmi bir verinin olmadığı görülmektedir. Kişisel gözlemlerden hareketle cami sayılarıyla kullananların aynı oranda artmadığı söylenebilir. Camilerin genellikle cuma,

² Diyanet İşleri Başkanlığı’nın istatistikleri 2006 yılında tutulmaya başlandığından dolayı yukarıdaki tablo 2006-2020 tarihleri arasında kapsamaktadır.

bayram ve öğle namazlarında dolu olduğu diğer namaz vakitlerinde ise kapasitenin oldukça altında kaldığı belirtilebilir.

Ertit (2020) tarafından yapılan çalışma bu çıkarımları doğrular niteliktedir. Çalışmada cami sayısının artmasına bağlı olarak ibadet edenlerin oranının aynı şekilde artmadığı tespit edilmiştir. Örneğin 2013 yılında düzenli namaz kıyım diyenlerin oran 28,2 iken 2015 yılında bu oran 26,2'ye düşmüştür. Yine 2015-2017 yılları arasında hiç namaz kılmıyorum diyenlerin oranı %18'den 22'ye yükselmiştir (Ertit, 2020, ss.61-62).

Bu tip durumlar belirli camilerin sadece ibadet amaçlı değil kültürel değerleri korumak ve yansıtmak amacıyla da inşa edildiğini göstermektedir.

Türkiye’de Osmanlı İmparatorluğu’nun düşünsel mirası olarak kabul edilen İslam dini dışındaki dinlere de hoşgörülü bir tutum sergilenmektedir. Ülkemizde 180 bin 854 Hristiyan ve 20 bin Yahudi bireyin ibadetlerini gerçekleştirebilmesi için toplam 435 adet kilise, sinagog ve havra bulunmaktadır. Buna göre, Türkiye’de her 461 gayrimüslime 1 ibadethane düşmektedir. Avrupa ve ABD’de ise yaklaşık 2 bin Müslümana bir cami düşmektedir (Anadolu Ajansı, 2020). Burada muhafazakârlığın temel değerlerinden olan geleneklere saygı unsuru net bir şekilde görülmektedir.

3.2. Eğitim ve Öğretim Kurumları

Dünya genelindeki kentsel alanların muhafazakâr bir kimlik kazanmasını etkileyen bir diğer unsur da dini eğitim veren eğitim ve öğretim kurumlarının kentsel alanlarda çoğalmasındır. Türkiye’de Türk İslam sentezli bir eğitim anlayışı çerçevesinde dini ağırlıklı eğitim veren kurumların sayısı artmaktadır. Bu sayısal artışın kentlerin muhafazakâr bir kimlik kazanmasında önemli bir etkisi bulunmaktadır. Örneğin Türkiye genelinde 2011-2012 eğitim ve öğretim yılında 537 İmam Hatip Lisesi bulunmaktayken; 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında bu sayı 1.651’e çıkmıştır. Yine İmam Hatip Ortaokul sayısı 2012-2013 eğitim döneminde 1.099 iken; 2018-2019 yılında 3.394’e çıkmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2020).

Kur’an kursu sayıları da bu kapsamda değerlendirilebilir. Buna göre 2000 yılında 3 bin olan kurs sayısı 2018 yılına ulaştığında yaklaşık 16 bine ulaşmıştır (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019). Kur’an kursu sayılarının nüfusa oranları incelendiğinde ise 2000 yılındaki kurs sayıları nüfusun %0,004’e denk gelmekteyken; 2018 yılında oran %0,2’ye yükselmiştir. Bu istatistiklerden de görüldüğü üzere 18 yılda Kur’an kursu sayıları %2 oranında artmıştır. Tablo 2’ de seçili illerdeki Kur’an kursu sayıları yer almaktadır.

Tablo 2. Seçili İllerdeki Kur’an Kursu Sayıları

İller	Kur’an Kursu Sayıları
İstanbul	1383
Ankara	862
Konya	626
İzmir	425
Kayseri	442
Samsun	389

Kaynak: (Diyanet İşleri Başkanlığı 2020).

Tablo 2’den de anlaşılacağı üzere 5,5 milyon nüfuslu Ankara ilinde 862 kurs varken 2,3 milyon nüfuslu Konya ilinde ise 626 kurs bulunmaktadır. Yine 4,3 milyon nüfusa sahip İzmir ilinde 425 kurs bulunmaktayken; İzmir ilinin yaklaşık dörtte bir nüfusuna sahip olan Kayseri ilinde 442, 1,3 milyon nüfuslu Samsun ilinde de 389 Kur’an kursu bulunmaktadır. Kentin muhafazakarlık oranı arttığında kişi başına düşen Kur’an kursu sayılarının da arttığı gözlemlenmektedir.

Kur’an kursu sayılarının artmasına paralel olarak kentlerde kursların görünürlüğünün de arttığı görülmektedir. Önceden camilerde veya müftülük binaları içerisinde yer alan kursların, artık binaların alt - orta katlarında veya sadece kurs için inşa edilen binalarda yer aldığı görülmektedir. Bu duruma örnek vermek gerekirse; İstanbul ilinin Fatih ilçesinde yer alan Çivizade Tuba Kız Kuran Kursu’nun kendine ait binası bulunmaktadır. Yine İstanbul ilinin Beylikdüzü ilçesinde bulunan Hacı Sacit Ateş Yatılı Erkek Hafızlık Kur’an Kursu’nun da ayrı bir binası bulunmaktadır (Beylikdüzü İlçe Müftülüğü, 2021). İzmir ilinin Buca ilçesinde yer alan Ayyıldız Kız Kur’an Kursunun ise bir apartman binasının en alt katında faaliyet gösterdiği görülmektedir (Ayyıldız Kur’an Kursu, 2021). Örnekleri arttırılabilmekle birlikte bu tip yapıların kent merkezlerinde görünürlüğünün artması kentlerin muhafazakar kimliğini artıran nedenler arasındadır.

3.3. Mimari Yapılar

Kent muhafazakârlığının bir diğer göstergesi ise mimari süslemelerdir. Birçok yapının süslenmesinde Osmanlı ve Selçuklu motifleri yer almaktadır. Bireylerin en çok kullandığı kamusal alanlarda kendisini gösteren süslemeler geçmiş Türk İslam devletlerinin süslemelerini andırmaktadır. Örneğin Ankaray Metro Durağı süslemeleri, Ankara Metro Kapı Kaplama Desenleri, Ankara Tevfik İleri Anadolu İmam Hatip Lisesi süslemeleri Selçuklu ve Osmanlı mimarisini andıran figürler barındırmaktadır (Serter, 2018, ss.260,261).

Kent planlaması açısından oldukça önemli olan 2019-2023 yılları arasını kapsayan 11. Kalkınma Planı’nda muhafazakar kimliğin kültürel boyutları koruma işlevinin kent planlarına yansıtıldığı görülmektedir. İlgili planın 629. maddesinde; *millî kültür ve ortak değerler etrafında toplumsal bütünlüğün ve dayanışmanın güçlendirilmesi ile kültürün kalkınmadaki çok boyutlu etkisinin artırılması temel amacı* vurgulanmıştır. 632. maddesinde ise *kentsel dönüşüm uygulamalarının kültürel kimliğe ve yapıya uygunluğu gözetileceği* ifade edilmiştir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

Mimari açıdan muhafazakâr kentin bir diğer göstergesi yapılarda restorasyona verilen önemdir. Bu restorasyona verilen önem modernist kentten ayrılan temel özelliklerin başında gelmektedir. Muhafazakâr şehir bu özelliği nedeniyle tecdidçi/ıslahatçı bir özelliğe sahiptir (Esendemir, 2015, s.36). Türkiye’de de özellikle son yıllarda cami, tarihi opera binaları, eğitim kurumları gibi yapıların restorasyonuna büyük önem verilerek Türk/İslam mimarisinin genel dokusunun korunması amaçlanmıştır (GETA, 2014; Güzel ve diğerleri, 2019, ss.3367- 3369). Nitekim 2002 yılı öncesi dönemde onarımı yapılan kültür varlıklarının sayısı 460 iken, 2002-2020 yılları arasında bu sayı 5.060’a yükselmiştir. Bu artış %10’luk bir yükselişe denk gelmektedir (Cumhurbaşkanlığı, 2020). Restorasyona verilen bu önem muhafazakar kent kimliğinin kültürel koruma boyutunu ön plana çıkartmaktadır.

Muhafazakâr düşünce bireylerin faniliğine özel bir vurgu yapmaktadır. Devlet ve kurumlar sürekli var olma amacı taşıyıp ona göre eylemlerini gerçekleştirirken; bireyler ise hayatlarının fani olduğunu bilmektedir. Bu düşünceden etkilenen muhafazakâr kentte özel öneme sahip yapılar ihtişamlı bir şekilde inşa edilmektedir (Esendemir, 2015, s.37). Osmanlı İmparatorluğu’nun yapmış olduğu Topkapı, Çırağan, Yıldız, Beylerbeyi ve İshak Paşa Sarayları bu duruma en güzel örnekleri oluşturmaktadır. Son yıllarda muhafazakâr ideolojiyle bağlantılı olarak geleneklerin korunması ve yansıtılması amacıyla dış ve iç görsel olarak ihtişamlı yapılar inşa edilmektedir. Atatürk Orman Çiftliğine yapılan Cumhurbaşkanlığı Sarayı ile Bitlis ilinin Ahlat ilçesine yapılan görkemli saray Osmanlı geleneğini yansıtarak kentsel alanlardaki Türk İslam mimarisini güçlendirmektedir.

3.4. Dini Gün ve Aylardaki İnsan Davranışları

Belediye teşkilatlarının dini açıdan özel gün ve aylarda çeşitli uygulamalar gerçekleştirdiği görülmektedir. Dini açıdan özel günler denildiğine akıllara ilk gelen ramazan ayı olmaktadır. Bu ay içerisinde belediyelerin gelir seviyesi düşük bireylerin yararlanması için iftar çadırları kurması kentlerin ve iftar çadırlarının sayısının artırılması kentlerin muhafazakar kimliğini güçlendirmektedir (Malatya Haber, 2019). Belediyeler kendi sınırları dışında bulunan yerlerde de bu uygulamaları gerçekleştirmektedir. Bağcılar Belediyesi'nin 2013 yılında Türklerin çoğunlukta yaşadığı Almanya'nın Hamm kentinde iftar çadırı kurması (Bağcılar Belediyesi, 2013) ve Üsküdar Belediyesinin Habeşistan'daki iftar çadırlarına vermiş olduğu maddi ve manevi destek (Uluslararası İşbirliği ve Yardımlaşma Derneği, 2020) bu duruma verilecek en iyi örnekler arasında yer almaktadır.

Dini açıdan önemli olan üç aylarda (Recep, Şaban ve Ramazan) ve kandillerde belediyeler aşure ve kandil simidi de dağıtmaktadır. Yerleşiklere, Körfez Belediyesi tarafından Muharrem ayında aşure (Körfez Belediyesi, t.y), Marmaraeğlisi Belediyesi tarafından da Regaip Kandilinde kandil simidi dağıtılması bu konuda verilecek örnekler arasında yer almaktadır (Marmaraeğlisi Belediyesi, t.b).

Nevşehir, Konya, İstanbul gibi muhafazakar illerde görev yapan belediye başkanlarının Cuma günü kutlama mesajları atması (Esenköy Belediyesi, 2020); İzmir, Çanakkale, Eskişehir gibi daha sosyal demokrat kesimlerin yaşadığı bölgelerdeki Belediye Başkanlarının ise bu yöntemi benimsememesi başlık altında verilecek bir diğer örnektir. Hemşehrilerin oy çoğunluğu ile göreve gelen mevcut belediye içerisinde hiyerarşik olarak en üst durumda olan Belediye Başkanlarının dini hassasiyetleri yerine getirmesi 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kapsamında büyükşehir belediye sınırlarının il sınırı olduğu düşünüldüğünde bu tip kutlamaların illerin muhafazakar kimliğini güçlendirdiği ifade edilebilir.

4. SONUÇ

Toplulukların ilk ortaya çıktığı günden günümüze kadarki süreçte bir çok unsurun değişip dönüştüğü düşünüldüğünde kentsel mekânlarında tamamen doğal mekânlar olmadığı oldukça açıktır. Bu yaklaşımın ışığında kent kültürü ve kimliği üzerine yapılan bir incelemede toplumsal değişimin etkilerinin siyasal mekanizmalar üzerinden açıklanması yerinde bir tercih olacaktır. Her bir mekân hâkim düşünce veya ideolojiyi örtülü veya açık bir şekilde yansıtmaktadır. Çeşitli imge ve kimlikler kazanan bu mekânlarda sosyal ilişkiler gerçekleşmekte ve bu sosyal ilişkiler sonucunda mekânlar yeniden tasarlanmaktadır. Bu mekânlarda ikamet eden yerleşikler kentin yönetici veya iktidar pozisyonunda olan bireyler tarafından şekillendirilen kentsel alanlarda yaşamlarına devam etmektedir. Bu açıdan kent binlerce yerleşik tarafından algılanabilen bir mekân olmanın ötesinde zaman içerisinde sürekli bir şekilde değişim ve dönüşüm geçiren yaratıcısı olan düşünsel yapının bir ürünüdür. Bu bağlamda muhafazakar ideoloji ve imgeleri de kentsel alanları şekillendiren unsurlar arasında yer almaktadır. Türkiye'de de 2002 yılından sonraki süreçte bu unsurların kent kimliği üzerindeki belirginleşmesi somut bir şekilde artış göstermiştir.

Bu bağlamda Türkiye'de 2002 yılı sonrası süreçte kentsel alanların muhafazakar kimliklerinin güçlendirilmesine yönelik politikalar geliştirildiği görülmüştür. Bu politikaların ilki dini yapılar olarak kabul edilen cami, mescit ve Kur'an kursu gibi yapıların sayılarının artırılmasıdır. Nitekim 2009 yılında 80.636 olan cami sayısı 2019 yılına gelindiğinde yaklaşık 90 bine ulaşmıştır. Benzer durum dini eğitim veren kurumlarda da görülmektedir. Cami ve Kur'an kurslarını kullanan kişi

sayılarının aynı oranda artmamasına rağmen bu yapıların sayısının artırılması kentsel alanlarda Türk/İslam kültür yapısının korunmasının hedeflendiğinin göstergesidir.

Son yıllarda artış gösteren Türk İslam mimarisini andıran süslemeler ve ihtişamlı yapılar Türkiye kentlerini muhafazakâr çizgiye yaklaştıran diğer nedenler arasında yer almaktadır. Özellikle en sık kullanılan kamusal alanlar arasında yer alan metro ve otobüs durakları, üniversiteler, cami gibi kamusal yapılarda bu tip süslemelere sıkça rastlanılmaktadır.

Yine halkın çoğunluğu tarafından önemli ve kutsal kabul edilen günlerde hükümet temsilcileri veya kent yöneticilerinin o günü anma amacıyla attıkları mesajların, verdikleri ikramların ve yapıları etkinliklerin kentlerin muhafazakâr kimliğini güçlendirdiği söylenebilir.

Çalışma ögelerin kimlik yapıları, bu kimlik yapılarını temsil eden kent yöneticilerinin görünür eylemleri, bina ve yapılarıdaki muhafazakar imgeler ve bu imgelerin geçmiş kültürel bağlantılarıyla sınırlandırılmıştır. Muhafazakar imgelerin yerleşikler üzerindeki etkisini analiz eden veya bu imgelerin halk tarafından ne kadar görünür olduğunun tespitini başka bir çalışmanın konusu olmakla birlikte bu alanda ek çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Yazar Katkısı: Kıvanç Demirci (%100)

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declare that there is no conflict of interest.

Funding: The author received no financial support for the research, authorship and/or publication of this article.

Ethical Approval: This article does not contain any studies with human participants or animals performed by the author.

Author Contributions: Kıvanç Demirci (100%)

KAYNAKÇA

Anadolu Ajansı. (2020). *Türkiye farklı inançlara sağlanan ibadet yeri sayısında Batı'nın 5 kat önünde*. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/ayasofya-camii/turkiye-farkli-inanclara-saglanan-ibadet-yeri-sayisinda-batinin-5-kat-onunde/1907134#:~:text=T%C3-%Crkiye'de%20180%20bin%20854,bin%20M%C3%BCsl%C3%BCmana%20bir%20cami%20d%C3%BC%C5%9F%C3%BCyor>

Akgündüz, A. (1991). *Osmanlı kanunnameleri ve hukuk tahlilleri*. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.

Akkaş, H., H. (2001). Türk modernleşme tarihinde muhafazakâr siyasi düşünce. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2). Erişim adresi: <https://acikerisim.aku.edu.tr/xmlui/handle/11630/2507>

Akkaş, H., H. (2003). Muhafazakâr siyasi düşünce kavramı üzerine. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 241-254. Erişim adresi: <https://acikerisim.aku.edu.tr/xmlui/handle/11630/3285>

Akkaş, H., H. (2006). Muhafazakâr düşüncede tarihin önemi. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 189-196. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muhafazakar/issue/55945/767326>

Algül, H. (1987). *İslam tarihi*. İstanbul: Bahar Yayınları.

-
- Ankara Büyükşehir Belediyesi (2019). *Kuzey Ankara Camii ve Külliye Kongre Merkezi yapım işi*. Erişim adresi: <https://www.ankara.bel.tr/genel-sekreter/genel-sekreter-yardimcisi/fen-isleri-dairesi-baskanligi/nsaat-yapim-sube-mudurlugu/nsaat-kontrol-sefliki/kuzey-ankara-camii-ve-kulliye-kongre-merkezi-yapim-si>
- Appleyard, D. (1969). Why buildings are known a predictive tool for architects and planners. *Environment and Behaviour*, 1(2), 131-156. doi: 10.1177/00139165690100202
- Aydınlı, Y. (2014). *Farabi’de tanrı-insan ilişkisi*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ayyıldız Kur’an Kursu. (2021). *Ayyıldız Resim Galerisi*. Erişim adresi: <https://ayyildizhafizlik.com.tr/galeri>
- Bağcılar Belediyesi. (2013). *Bağcılar iftar çadırı Almanya’da kuruldu*. Erişim adresi: <http://bagcilar.bel.tr/icerik/174/829/bagcilar-iftar-cadiri-almanyada-kuruldu.aspx>
- Barry, N. (1989). *Yeni sağ*. Ankara: Tisamat Basım.
- Bayraktaroğlu, A. S. (2006). *Yeni muhafazakâr Türkiye*. İstanbul: Arka Plan Yayınları.
- Beerli, A., ve Martín, J. (2004). Factors influencing destination image. *Annals Of Tourism Research*, 31(3), 657-681. doi: 10.1016/j.annals.2004.01.010
- Belediye Kanunu. (2005, 3 Temmuz). *Resmî Gazete* (Sayı:25874). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>
- Beylikdüzü İlçe Müftülüğü. (2021). *Sacit Ates Hafızlık Kur’an Kursu*. Erişim adresi: <https://www.sacitateshafizlikkurankursu.com/icerik/kurs-fotograflari>
- Bora, T., ve Onaran, B. (2006). Nostalji ve muhafazakârlık mazi cenneti. T. Bora, M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye’de siyasi düşünce içinde* (s.234-260). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Burke, E. (1969). *Reflections on the revolution in France*. England: Penguin Books.
- Cumhurbaşkanı Kararı. (2020). *Resmî Gazete* (Sayı: 31181). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/-eskiler/2020/07/20200710M1-1.pdf>
- Cumhurbaşkanlığı. (2020). *18 yılda 5 bin 60 eseri restore ederek, milletimizin ve insanlığın hizmetine sunduk*. Erişim adresi: <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/120343/-18-yilda-5-bin-60-eseri-restore-ederek-milletimizin-ve-insanligin-hizmetine-sunduk>
- Çankırı Valiliği. (2021). *Ulu Cami (Sultan Süleyman Cami)*. Erişim adresi: <http://cankiri.gov.tr/ulu-cami-sultan-suleyman-cami>
- Çaha, Ö. (2004). Muhafazakâr düşüncede toplum. *Liberal Düşünce Dergisi*. (34), 15-24. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/liberal/issue/48200/610045>
- Çaha, Ö. (2012). *Dört akım dört siyaset*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Çalık, B. (2015). Camilerde ve mescitlerde dinen caiz olan ve olmayan davranışlar. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 110-132. <https://doi.org/10.17050/kafid.204040>
- Cheshmehzangi, A., ve Heat T. (2012). Urban identities: influences on socio-environmental values and spatial inter-relations, *Procedia - Social and Behavioural Sciences*, 36, 253-264. doi: 10.1016/j.sbspro.2012.03.028
- Çolak, Y. (2012). Haklar ve aidiyet arasında birey. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 8(32), 21-46. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muhafazakar/issue/52898/699731>
-

- Çöl, Ş. (1998). Kent kimliğini oluşturan faktörler ve günümüz kentlerini kimlikli kılmak için bir sistem önerisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- Dural, A., B. (2004). Muhafazakârlığın tarihsel gelişimi ve muhafazakâr söylem. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1(1), 121-133. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muhafazakar/issue/56114/772463>
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2020). *İstatistikler*. Erişim adresi: <https://stratejigelistirme.diyaret.gov.tr/sayfa/57/istatistikler>
- Erdoğan, E. G. (2012). Bizans Dönemi’nde Ayasofya, tarihçesi ve mimari özellikleri hakkında genel bilgiler. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 1-7. Erişim adresi: <http://www.istjss.org/Makale/46-bizans-donemi%E2%80%99nde-ayasofyatarihcesi-ve-mimari-ozellikleri-hakkinda-genel-bilgiler>
- Erdoğan, M. (1998). *Liberal toplum liberal siyaset*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erdoğan, M. (2004). Muhafazakârlık: ana temalar. *Liberal Düşünce Dergisi*, 34, 5-9. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/liberal/issue/48200/610043>
- Erdoğan, G., ve Akay, Ç., S. (2018). Denizli kent kimliği bileşenleri, *Kent Akademisi*, 11(33), 459-473. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/571743>
- Ergil, D. (1986). Muhafazakâr düşüncenin temelleri, muhafazakârlık ve yeni muhafazakârlık. *Ankara Üniversitesi Siyaset Bilimi Fakültesi Dergisi*, 41(1), 269-292. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3231/45011>
- Ertit, V. (2020). *Endişeli muhafazakârlar çağı*. Ankara: Orient Yayınları
- Esendemir, S. (2015). Kentin kökeni, muhafazakâr ve modernist haller. *Şehir ve Medeniyet*, 9, 32-37.
- Esenköy Belediyesi. (2020). *Belediye Başkanımız Mehmet Temel'den cuma mesajı*, Erişim adresi: <https://www.esenkoy.bel.tr/haberler/75/Belediye+Ba%C5%9Fkan%C4%B1m%C4%B1z+Mehmet+Temel%27den+Cuma+Mesaj%C4%B1>
- Eyce, B. (2000). Tarihten günümüze Türk aile yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(4), 223-244. <https://doi.org/10.16990/SOBIDER.3458>
- Farabi. (2004). *İdeal devlet (El-medinetü'l fâzıla)*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Gannam, F. (2013). Küreseli yeniden tahayyül etmek: Kahire'de yeniden iskân ve yerel kimlikler. A. Öncü, P. Weyland (Ed.), *Mekân kültür iktidar- küreselleşen kentlerde yeni kimlikler* (s.165-192) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- GETA. (2014). *Restorasyon*. İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul Bölge Müdürlüğü.
- Ghulyan, H. (2017). Lefebvre'nin mekân kuramının yapısal ve kavramsal çerçevesine dair bir okuma. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 26(3), 1-29. Erişim adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3046105
- Güler, T., Şahnagil, S., ve Güler, H. (2016). Kent kimliğinin oluşturulmasında kültürel unsurların önemi: Balıkesir üzerine bir inceleme. *Paradoks Dergisi*, (12), 85-104. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/607960>

-
- Güngör, Ö. (2012). Amerika'daki Türk gençleri için cami ve dini sosyalleşme (New Jersey örneği). *Diyanet İlmî Dergi*, 48(4). Erişim Adresi: <https://dergi.diyamet.gov.tr/makaledetay.php?ID=13899>
- Güzel, M., O., Barakazı, M., ve Çakır, P. G. (2019). Şehir turizmine hizmet verebilecek tarihi yapılarda restorasyon (yenileme): Şanlıurfa konukevleri örneği. *International Journal of Social Humanities*, 6(44), 3666-3675. doi: 10.26450/jshsr.1560
- Heywood, A. (2011). *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2012). *Siyasetin temel kavramları*. Ankara: Adres Yayınları.
- Kandemir, İ. (2004). *Ulu mabed Ayasofya*. İstanbul: Ekip Matbaası.
- Kaypak, Ş. (2010). Antakya'nın kent kimliği açısından irdelenmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 373-392. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/183301>
- Kızılçelik, S., ve Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Körfez Belediyesi. (t.y). *Başkan söğüt vatandaşlara aşure dağıttı*. Erişim adresi: <https://www.korfez.bel.tr/haber/1/4411/baskan-sogut-vatandaslara-asure-dagitti>
- Köy Kanunu. (1924, 18 Mart). Resmi Gazete (Sayı: 68). Erişim adresi: <https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=442&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3>
- Lefebvre, H. (2015). *Kentsel devrim*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lynch, K. (1981). *A theory of good city form*. London: The MIT Press.
- Malatya Haber. (2019). *İftar çadırı sayısı 5'e çıkarıldı*. Erişim adresi: <https://malatyahaber.com/haber/iftar-cadiri-sayisi-5e-cikarildi/>
- Marmaraeğlisi Belediyesi. (t.y.). *Marmaraeğlisi belediyesi kandil simidi dağıttı*. Erişim adresi: <https://www.marmaraeğlisi.bel.tr/haber-484-marmaraeğlisi-belediyesi-kandil-simidi-dagitti.html>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2020). *Resmî istatistikler*. Erişim adresi: <http://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64>
- Nispet, R. (1990). *Muhafazakârlık; sosyolojik çözümlemenin tarihi*. Ankara: Verso Yayıncılık.
- NTV (2019). *Büyük Çamlıca Camii hakkında bilmeniz gerekenler*. Erişim adresi: <https://www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/buyuk-camlica-camii-hakkinda-bilmeniz-gerekenler,OIPo-4nef0qtZaPWpNTkmQ>
- Oktay, A. S. (2019). Fârâbi'nin felsefesinde erdemli medeniyet teorisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(64), 975-990. doi: 10.17719/jisr.2019.3415
- Özer, B. (2019). Adalet ve Kalkınma Partisi'nin muhafazakârlık anlayışı üzerine bir değerlendirme. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 4(1). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mad/issue/35963/561570>
- Özipek, B. (2004). Muhafazakâr siyasetin temelleri. *Liberal Düşünce Dergisi*, (34), 5-9. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/liberal/issue/48200/610044>
- Özipek, B., B. (2004). *Muhafazakârlık, akıl, toplum, siyaset*. Ankara: Liberte Yayınları.
-

-
- Paul, D. (2004). World cities as hegemonic projects: the politics of global Imaginering in Montreal. *Political Geography*, (23), 571– 596. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2004.02.002>
- Quinton, A. (2007). A companion to contemporary political philosophy. R. E. Goodin, P. Pettit and T. Pogge. A companion to contemporary political philosophy (s.285-311) içinde. Hong Kong: Blackwell Companions to Philosophy.
- Safı, İ. (2005). *Türkiye’de muhafazakâr siyaset ve yeni arayışlar*. Ankara: Lotus Yayınevi.
- Serter, G. (2018). *Muhafazakâr kentin inşası*. İstanbul: Nota Bene Yayınları.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On birinci kalkınma planı*, Erişim adresi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlanı.pdf>
- Suveren, Y. (2014). Türkiye’de sağ muhafazakâr siyasetçilerin devleri algılama yordamları üzerine bir değerlendirme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 139-151. <https://doi.org/10.18037/ausbd.50354>
- Terzi, İ. (1987). Samsun’da iki eser ve kitabeleri. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 260-266. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuefd/issue/20253/215154>
- Topçu, D. (2011). Kent kimliği üzerine bir araştırma: Konya örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 1048-1072. Erişim adresi: <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/download/2000/822/>
- Uluslararası İş Birliği ve Yardımlaşma Derneği. (2020). *Habeşistan’da ramazan sevincine Üsküdar belediyemiz de ortak oldu*. Erişim adresi: <https://www.ibs.org.tr/habesistanda-ramazan-sevincine-uskudar-belediyemiz-de-ortak-oldu-tr-1799.html>
- Viereck, P. (1956). *Conservatism from John Adams to Churchill*. Princeton: D. Van Nostrand Company.
- Vural, M. (2003). Gelenek ve dinlerin aşkın birliği. *Doğu Batı Dergisi*, (7),161-175.
- Yıldırım, D. Y. ve Yetim, Ş. (2020). Dini yapılar ve kent kimliği ilişkisi üzerine bir değerlendirme: Trabzon örneği. *İdealkent*, 11(31), 1856-1881. <https://doi.org/10.31198/idealkent.769504>

SUMMARY

Many elements have been changing and transforming in the process from the first day of humanity to the present day. It is quite clear that there are not completely natural spaces in urban spaces besides the elements that change and transform so much. In the light of this approach, it would be a good choice to explain the effects of social change through political mechanisms in an examination on urban culture and identity. In the literature, it is seen that each place reflects the dominant thought or ideology implicitly or explicitly. Social relations take place in these spaces, which gain various images and identities, and spaces are redesigned as a result of these social relations. In this context, the study has two main aims. The first of these aims is to explain the elements of conservative urban identity by determining how conservative thought transformed urban areas after 2002. The second aim is to eliminate the deficiency in the field by raising awareness about conservative urban studies, which is lacking in the national literature.

Research Questions The main question of the study; How conservative thought, which had a say in both the central government and most local governments after 2002, affected urban areas.

Method In the study, written document analysis, which is accepted as one of the qualitative research methods, was used and the outputs were analyzed according to the content analysis method. The research also includes studies examining conservatism and the conservative city in national and international literature, and analyzes of the studies of media organs on this subject.

Findings It has been concluded that conservative images and structures in urban areas have increased in Turkey in 2002 and after. The fact that the increase in mosques and masjids is higher than the increase in worshipers is among the most important examples of this situation. Again, it was concluded that the increase in Turkish-Islamic figures in architectural structures and the emergence of these images in the most used public spaces increased the conservatism of urban areas. The frequent use of Turkish/Islamic architectural elements in the construction of Çamlıca and Kuzey Ankara Mosque and Complex is among the examples to be given in this regard. Celebrating these religious and special days by the mayor, who is the top manager of the city, on certain days and months such as Ramadan and Fridays, is among the reasons that increase the conservative structure of cities.

Conclusions In the post-2002 period, it was concluded that conservative images increased in urban areas in Turkey. It has been concluded that these images show themselves especially in heavily used public spaces and aim to create a social memory that will not make the residents forget their traditions.

Limitations The identity structures of the study elements, the visible actions of the city administrators representing these identity structures, the conservative images in the buildings and structures and the past cultural connections of these images are limited. Analyzing the effect of conservative images on residents or determining how visible these images are to the public is the subject of another study, but additional studies are needed in this area.